

Др Радмила Мила Михајловић*
Италијанска радио-телевизија
Рим

УЛОГА МЕДИЈА У ОЧУВАЊУ И РАЗВОЈУ КУЛТУРНОГ ПАМЋЕЊА НА ПРИМЕРУ СРПСКИХ СПОМЕНИКА КУЛТУРЕ У ИТАЛИЈИ

Сажетак: *Нейорезив је значај медија у обнављању, очувању и развоју културног памћења. Посебно место у овом процесу припада средствима масовне комуникације, као снажном инструменту заштитне идентитетске српске дијаспоре, а тиме и илустрацији и афирмисању српске културе. Њиховим посредством, везе са матицом су свакодневне и моменалне, одвијају се у реалном времену, а размена информација је реципрочна. Најновији трендови тржишта масовних комуникација усмерени су на извештајне медије, односно на дистрибуцију у иностранство „нейрерађених“ информација телевизијских канала из матице. Информације стижу преко сателита, каблова и најновијих система интернет протокола. Развој савремених средстава масовне комуникације брише временске и географске прејреке и снажно успорава процес асимилације, омогућавајући социјално, етничко и културно прилагођавање и друштвени уклон у већинском окружењу, без губљења културног идентитета мањинске групе и појединца. Очигледан пример овог утицаја је буђење и обнављање српских споменика културе у Грцији и широм Италије присуством и деловањем нових талааса српских досељеника. Осмишљеним деловањем људи и институција из матице и расејања, а посредством медија, културно памћење српске дијаспоре се функционализује у неусисано културно и духовно извориште.*

Кључне речи: МЕДИЈИ, НОВЕ ТЕХНОЛОГИЈЕ, КУЛТУРНО ПАМЋЕЊЕ, АСИМИЛАЦИЈА, СПОМЕНИЦИ КУЛТУРЕ.

* Контакт: mila.mihajlovic@gmail.com

Увод

Срби спадају у дијаспоричне народе. Од искона, српски народ се сели у све крајеве света из најразличитијих разлога, добровољно или присилно.

Италија је одувек била једна од најпривлачнијих мета српских исељеника. О томе сведочи мноштво српских културних споменика широм Апенинског полуострва: од Матере и Барија, до Рима, Арца, Риминија, Венеције, Трста и Удина. Обично се ради о споменицима културе велике вредности, били они предмети, документи, уметнине, гробнице, храмови, палате или друге грађевине.

При томе, апсолутни примат по концентрацији и значају српског културног блага у Италији припада Трсту, језгру и упоришту српског културног памћења у Италији.

1. Културни допринос тршћанских Срба

Срби су почели масовније да се досељавају у Трст пре равно 300 година,¹ привучени завођењем модерне пословне политике аустријског цара Карла VI који је 1717. године прогласио слободу пловидбе по Јадрану, а две године касније Трст прогласио за слободну луку. Први Срби који су тих година дошли у Трст привучени широким могућностима брзог материјалног и друштвеног успона, били су људи изузетних способности и пустиловне храбрости.

Били су претече модерног пословања, пионири модерног система осигурања и берзанског пословања. Њихове пословне мреже распростирале су се широм Европе, Азије, Африке, Северне и Јужне Америке.

Били су визионари и ишли корак испред свих осталих. Два су очита примера ове тврдње. Тршћански Србин, Јово Куртовић, први је у свету 1782. године увео директну поморску трговинску везу са Северном Америком (заједно са Фламандцем Ферпортенем), а прва ратна морнарица Аргентине је формирана од лађа које је аргентинска влада купила 1841. године од тршћанског Србина, поморца и бродовласника, Спиридона Гопчевића.

Тршћански Срби су били велики родољуби. Себе су сматрали Србима и поносили су се својим пореклом. Река новца, оружја и бораца непрекидно је текла у устаничку Србију, у њој су видели остварење вишевековног свесрпског сна о слободи и независности.

¹ Званични датум формирања српске заједнице у Трсту се, међутим, везује за Патент о толеранцији, којим је царица Марија Терезија 20. фебруар 1751. прогласила право Срба да у Трсту оснују своју цркву са службом на властитом језику.

Свесни значења знања и образовања, у Трсту су основали српску школу која је важила за најбољу у царству и једну од најнапреднијих у Европи. Школа је отворена крајем 18. века баснословном донацијом Јована Милетића. Његов гест покренуо је читав талас донација.²

Материјална добит била је за тршћанске Србе у тесној вези са задовољењем духовних потреба. Духовност: вера и црква, биле су незаобилазна димензија живота тршћанских Срба.

Богати, просвећени и самосвесни, настављали су традицију српске неговане духовности, српског задужбинарства и постали познати као мецене уметности. Тако је Трст врло брзо постао центар српског просветитељства. У Трсту су боравили и радили Доситеј Обрадовић, Павле Соларић, Атанасије Стојковић, Јоаким Вујић, Вук Стефановић Караџић, Петар Петровић Његош, Људевит Вуличевић, Никола Ђурковић, Вићентије Ракић, Вићентије Љуштина, Сима Милутиновић, Тома Милиновић и многи други. Сви они су у Трст долазили да предахну, да сакупе средства, али и нове идеје и нова знања која су се тако, из модерне Европе, преко Трста претакале у Србију.

Тршћански Срби су били први и у науци. Да поменемо само два имена: др Ђорђе Николић (1852 – 1925) је отац италијанске урологије, а најмодернија болница Аустријског царства и друга по величини само после оне у Бечу, тршћанска Велика болница, грађена је по здравственим упутствима тршћанског лекара Димитрија Фрушића. Тршћански Србин био је и један од првих људи светске астрономије. По псеудониму Спиридона Гопчевића млађег назван је највећи кратер на видљивој страни Месеца.

Тршћански Срби били су и велики политичари и револуционари. Људевит Вуличевић, мислилац и социјалиста, један је од оснивача и лидера првог изданка синдикалног организовања у Италији *Società Operaia*, а Евгеније Поповић је италијански национални херој и један од фактичких твораца модерне италијанске државе.³

Тршћански Срби су подстицали развој светске културе уопште. Црноморска Русија упознавала се са најновијим трендовима европске културе у дому европског трговачког магната, тршћанског Србина Јована Ризнића⁴. Опера коју описује Пушкин у свом Евгенију Оњегину

² Донације су резултирале оснивањем српске гимназије у Сремским Карловцима, Лицеја у Новом Саду, Текелијанума у Пешти, Српској школи у Шибенику, Поморској српској школи у Котору.

³ Евгеније Поповић је један од најближих сарадника Гарибалдија са ком је, раме уз раме, учесник најтежих битака за уједињење Италије, рађаван у бици код Ментане, у првим редовима на Аспромонтеу, на Трентину, у Монтеротонду. Доброволац је у Херцеговачком устанку у редовима војске свог гимназијског друга, црногорског кнеза Николе Петровића.

⁴ Учитељ му је био Доситеј Обрадовић.

је она коју је видео у кући у Одеси Јована Ризнића. Зачетник италијанског новинарства у Америци био је тршћански Србин Велимир Беловић. Десет година касније, он је један од зачетника и утемељивача српског новинарства у Калифорнији.

Тршћански Срби су себе с правом и поносом видели и осећали као део целине народа који је до средине 19. века још увек био лишен своје државе и своје сталне духовне и политичке престонице. Поред Беча, Будима и Сремских Карловаца, ту улогу су неко време преузели и тршћански Срби, а у томе је, у ствари, и њихова највећа историјска заслуга.

Поражавајућа је, међутим, чињеница да њихових потомака бише скоро да нема, а особе са именима која су некада означавале најугледније српске тршћанске породице, немају никакве везе са српском заједницом, не знају српски, а себе сматрају Италијанима. Још више запањује чињеница да те људе ни њихово већинско окружење не доводи у везу са Србијом и Србима, већ их види, препознаје и доживљава ако изданке властите хибридне културе настале на периферним тачкама свог, италијанског културног круга. Тихо и неприметно, наступила је асимилација.

2. Комуникација, интеграција, асимилација

Поставља се питање каква судбина очекује једну малену заједницу другачијег језика и друге вере од већине која је окружује. Докле иду границе интеграције, а када и зашто се она неприметно претвара у асимилацију? Који је фактор очувања идентитета и који је инструмент којим се то постиже?

Овде све неумитно води ка културном памћењу, његовом значењу, елементима и функцији. Ако културно памћење видимо као друштвени апарат кодификације, складиштења, чувања и културне обраде прошлости, односно као прецизно одређени функционални оквир за стварање традиције, односа према прошлости и формирање идентитета, закључак наводи на постојање тог друштвеног апарата са свим својим функционалним структурама и институцијама комуникације.

Процеси комуникације унутар ових, пре свега световних институција националног идентитета, сами по себи спонтано кодификују друштвено памћење и претварају га у културно. Кроз те поцесе се формира духовна препознатљивост и доминантни морал друштвених група. Понављањем тих процеса комуникације, из дана у дан јача се и развија културни идентитет, непрекидно се ревитализује и штити, али и намеће окружењу обележја и културно памћење мањинске групе, па ту мањинску групу већина, као такву, види, препознаје, прихвата и уважава.

Да би се развиле и дубље укорениле, овакве институције нужно траже везе, зрачење, пажњу, присутност, бригу и ангажовање матице. Историјски гледано, у случају тршћанских Срба, ово је била карика која се прикинула. Пре свега, таквих световних институција комуникација националног идентитета или није било, или су оне биле кратког даха и привременог карактера. С друге стране, почетком 20. века, велики друштвени потреси и идеолошка размимоилажења довела су до потпуног прекида веза тршћанских Срба са државом матицом.

У специфичним ситуацијама и приликама већинског окружења, нужно долази до суочавања, до конфронтације мањине са већинским друштвом. Да би већинска средина лакше прихватила мањину, за њу та иста конфронтација значи интеграцију, прихватање културних обележја већинског друштва.

У циљу постизања друштвеног успеха у туђој средини која је, поврх тога још и мултикултурална, што значи конкуренцију не само са већинским већ и са другим идентитетима, интеграција бива перфекционирана до крајности. У овом моменту, врло је кратак и неприметан корак до асимилације.

3. Нови медији – инструмент очувања и развоја културног памћења

По последњим званичним подацима, Срба у Италији има око 20.000. Српска заједница у Трсту, са својих око 12.000 регуларно усељених особа, данас је најбројнија мањинска група у Трсту и највећа српска групација у Италији.

За разлику од својих претходника, ове „нове” Србе у Трсту карактерише изграђени систем комуникација. Боља информисаност се, поред образовања и индивидуалних способности, поставља и као чинилац бржег друштвеног успона. Они се стога додатно информишу преко српских медија. Међусобно се повезују електронском друштвеном мрежом (social network), а непосредно комуницирају унутар својих световних институција националног идентитета: оснивају своје хорова, удружења, спортска и фолклорна друштва и клубове, састају се и друже у својим кафеима и ресторанима. У тесним су и свакодневним контактима са матицом.

Последњих деценија развој науке и технологије и брзина живота наметнули су нове потребе и захтеве за информисањем, посебно у редовима исељеника. Најновији трендови тржишта масовних комуникација усмерени су на тзв. етничке медије, односно на дистрибуцију у иностранство „непрерађених” информација из свих делова света у оригиналном формату. Архивирани су класични сателитске канали, радио и

тв програми на страним језицима и угашени кратки таласи. Сателитски пренос појединачних сигнала замениле су сателитске платформе, најновији интернет протоколи преко телепорта обједињавају сазвежђа сигнала и брзином светлости их лансирају и преносе у све крајеве света. То значи брисање временских и географских препрека, при чему су, у свим деловима света, у сваком моменту и у реалном времену (уз природна ограничења наметнута временским зонама), присутни и приступачни матични медији из скоро свих земаља света.

Уместо закључка

Изложено несумњиво потврђује да средства масовне комуникације инструмент који омогућава потпуно урањање мањинске групе у већинско окружење, свеобухватну економску, културну и социјалну интеграцију њених чланова и њихов друштвени успон, али без губљења властитог културног памћења. Тиме се савремена средства масовне комуникације постављају и као незаобилазни, вероватно и одлучујући инструмент заштите од асимилације.

На темељу реченог, осмишљеним деловањем људи и институција матице и расејања, а посредством и уз помоћ моћног инструмента савремених медија, српски културни споменици и српско културно памћење се могу функционализовати као неисцрпно културно и духовно извориште универзалних вредности: у Италији, али и у свим другим димензијама српског културног круга и духовног простора.

Литература:

- [1] Agapito, Girolamo, *Compiuta e distesa descrizione storico-pittorica della fedelissima città e portofranco di Trieste*, Vienna: 1826.
- [2] Babudieri, Fulvio, *Industrie, commerci e navigazione a Trieste e nella regione Giulia dall'inizio del settecento ai primi anni del novecento*. Milano: Giuffrè Editore, 1982.
- [3] Bianco Fiorin, Marisa, *La chiesa di San Spiridone e la comunità serbo-ortodossa a Trieste*, Trieste: Rotary Club, 2014.
- [4] Бојовић, Злата, *Историја дубровачке књижевности*, Београд: Српска књижевна задруга, 2014.
- [5] Деретић, Јован, *Културна историја Срба*, Београд: Народна књига, 2005.
- [6] Di Vittorio, Antonio, *Između mora i kopna: gospodarsko-financijski aspekti Dubrovačke republike u Novom vijeku*, Dubrovnik: PGM Ragusa, 2002.
- [7] Dogo, Marco, *Profitto e devozione: La comunità serbo-illirica di Trieste 1748-1908*, Trieste: Lint, 2000.
- [8] Ivelić, Vlado, *Pomorski život na jedrenjacima i parobrodima*, Herceg Novi: Narodna knjiga, 2009.
- [9] Ivetic, Egidio, *Un confine nel Mediterraneo. L'Adriatico orientale tra Italia e Slavia (1300-1900)*, Roma: Viella, 2014. У српском преводу: *Границе на Медитерану*. Београд: Архипелаг, 2016.
- [10] Костић, Мита, *Досијеј Обрадовић у историјској перспективи 18. и 19. века*, Београд: САНУ, 1952.
- [11] Куљић, Тодор, *Култура сећања*, Београд: Чигоја, 2006.
- [12] Манић, Љиљана, *Нейрофитне организације и јавност*, Београд: Задужбина „Андрејевић”, 2011.
- [13] Медаковић, Дејан и Милошевић, Ђорђе, *Лешојис Срба у Трсту*, Београд: Југословенска ревија, 1987.
- [14] Милетић, Мирко и Милетић, Невена *Комуниколошки лексикон*, Београд: Мегатренд, 2012.
- [15] Milossevich, Giorgio et al, *I serbi di Trieste: storia, religione, arte*, Udine: Istituto per l'Enciclopedia del Friuli – Venezia Giulia, 1978.
- [16] Mitrovic, Marija et al., *Cultura serba a Trieste*, Lecce: Argo, 2009. Издање на српском језику: *Светлост и сенке. Култура Срба у Трсту*, Београд: Clio, 2007.
- [17] Павловић, Миливоје, *Култура од го*, Београд: Центар ССО Србије, 1980.
- [18] Павловић, Миливоје, *Књига о химни*, Горњи Милановац: Дечје новине, 1990.
- [19] Павловић, Миливоје, *Српска знамења*, Београд: Чигоја, 2007.

- [20] Павловић Шиљег, Даница, *Спонзорство у култури*, Београд: Чигоја, 2013.
- [21] Пијановић, Петар, *Српска култура 1900-1950*, Београд: Службени гласник, 2014.
- [22] Pirjevec, Jože, *Trieste, città di frontiera*, Trieste: Lint, 1989.
- [23] *Писма из Трста – Никифор Вукадиновић Димирију Руварицу*, Београд - Трст: Српска православна црквена општина у Трсту, Архив Србије, 2011.
- [24] Првуловић, Владимир, *Економска гиломашија*, Београд: ПС Грмеч - Привредни преглед, 2001.
- [25] Пурковић, Миодраг Ал, *Историја српске православне црквене општине у Трсту*, Трст: Српска православна црквена општина, 1960.
- [26] Rescinti et al., *Genti di San Spiridone. I Serbi a Trieste 1751 - 1914*, Trieste: Silvana Editore, 2009.
- [27] Самарцић, Радован, *Велики век Дубровника*, Београд: Завод за уџбенике, 2010.
- [28] Цвијић, Јован, *Балканско полуострво и јужнословенске земље*. Београд: Марсо, 2011.
- [29] Cova, Ugo, *Commercio e navigazione a Trieste e nella Monarchia asburgica da Maria Teresa al 1915*, Udine: Del Bianco Editore, 1992.

Radmila Mila Mihajlović, PhD
Italian radio-television
Rome

THE ROLE OF THE MEDIA IN PRESERVING AND DEVELOPING CULTURAL MEMORY: THE EXAMPLE OF SERBIAN CULTURAL MONUMENTS IN ITALY

***Summary:** The importance of the media in the restoration, conservation and development of cultural memory is undeniable. A special place in this process belongs to the means of mass communication as a powerful instrument of protection of the identity of Serbian diaspora, and thus the placement and promotion of Serbian culture. Through them, links with the motherland are daily and immediate, taking place in real time, and the exchange of information is reciprocal. The latest trends in the market of mass communication are directed at the so-called ethnic media, i.e. the distribution abroad of „raw“ information from TV channels in the motherland. Information is transmitted via satellite, cable, and the latest internet protocol system.*

***Keywords:** MEDIA, NEW TECHNOLOGIES, CULTURAL MEMORY, ASSIMILATION, CULTURAL MONUMENTS.*